

НСРД, всі оперативно-розшукові та організаційні заходи на початковому Е. р. відзначаються невідкладним, активним, динамічним, пошуковим і системним характером, що дає змогу в стислі строки виявити сліди злочинця і його дій, речові докази, зафіксувати їх процесуальними засобами, не втратити їх, запобігти їх приховуванню і знищенню, встановити дані щодо злочинця, здійснити його розшук і затримання. До типових слідчих (розшукових) дій на вказаному Е. р. належать огляд місця події, допити потерпілих і свідків-очевидців, призначення деяких видів експертиз. Успішне виконання завдань початкового Е. р. призводить до встановлення особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, та врученні їй повідомлення про підозру (статті 276–278 КПК України).

Метою подальшого Е. р. є встановлення всіх обставин злочину або злочинної діяльності (якщо вона мала місце), всіх винних осіб, забезпечення відшкодування шкоди потерпілим. Досягнення вказаної мети потребує розробки широкої програми дій, яка передбачає відповідні комплекси слідчих та організаційних дій (тактичні операції), що спрямовані на виявлення нових або додаткових доказів, на перевірку доказової інформації, яка була отримана на початковому Е. р., на формування системи доказів, що будуть покладені в основу обвинувального акта. Типовими слідчими діями на подальшому етапі є допит підозрюваного, обшуки, допити свідків, пред'явлення для впізнання, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, слідчий експеримент, призначення деяких видів ек-

пертиз. Зміст і методико-тактичні особливості подальшого Е. р. залежать від результатів розслідування на його початковому етапі й утворення слідчих ситуацій, пов'язаних із встановленням або невстановленням особи підозрюваного та деяких ін. суттєвих обставин. Негативні результати слідчої діяльності на попередньому етапі зумовлюють необхідність застосування нових методів та засобів вирішення відповідних завдань. Подальший Е. р. характеризується синтетично-аналітичним характером, що виражається у всебічному й повному дослідженні отриманих доказів, в оцінці їх належності, допустимості, достовірності, достатності, взаємозв'язку і несуперечності. Для подолання певних недоліків розслідування можуть бути проведені повторні й додаткові слідчі дії. Тому інколи виділяють завершальний етап як підетап або як самостійний Е. р.

Лит.: Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів. О., 2007; Водянова Н. Б., Ищенко Е. П. Алгоритмизация следственной деятельности. М., 2010; Лобунец Е. С., Мерецкий Н. Е. Назначение и содержание этапов расследования преступлений. М., 2015.

В. В. Тіщенко.

ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТАКТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ – функціональний блок тактичної операції, який розкриває її динамічну складову і передбачає порядок та послідовність здійснення окремих її стадій, характеризує специфіку зв'язків між її компонентами у процесі реалізації тактичної операції, стадії її розвитку. Динамічна складову тактичної операції розкриває специфіку її ре-

алізації, перебіг та розвиток й охоплює шість послідовних взаємопов'язаних етапів: 1) аналіз і оцінка слідчої (судової) ситуації; 2) постановка тактичного завдання і визначення мети тактичної операції; 3) прийняття рішення про проведення тактичної операції; 4) створення моделі операції та програми її реалізації; 5) здійснення тактичної операції; 6) оцінка досягнутих результатів. Реалізація тактичної операції розпочинається з аналізу і оцінки слідчої (судової) ситуації, тобто сукупності умов (обставинки), в яких у даний момент здійснюються розслідування або судовий розгляд. Це дозволяє визначити проблему, яку потрібно розв'язати. У свою чергу, з'ясування характеру і змісту проблеми відкриває шлях до розуміння й формулювання тактичного завдання. Це завдання розглядається як мета операції, тобто передбачуваний, очікуваний, бажаний результат, на який спрямовано дії суб'єкта з проведення операції. У процесі аналізу визначальним системоутворюючим чинником у тактичних операціях виступають їх інтегруючі цілі, навколо яких об'єднуються різні компоненти (слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукові й організаційно-технічні заходи та ін.), різні види відносин (тактичних операцій із кримінальним процесуальним законодавством) і порядок компонентів за цими відносинами, що в сукупності й утворює поняття «структура». За своєю природою тактична операція є програмно-цільовою системою, тобто вона апріорі спрямована на досягнення певного результату. Це завжди програмно-цільова система, яку створено для досягнення певної мети (комплексу цілей), для здійснення дій

за задалегідь заданою, попередньо спрогнозованою і спланованою програмою. Прийняття рішення про проведення тактичної операції є остаточним і однозначно визначеним стосовно доцільності застосування саме цього організаційно-тактичного засобу як найоптимальнішого за даних умов. Як складний вольовий акт воно приймається слідчим, прокурором, суддею на підставі визначеної сукупності інформації, фактів, знань. Здійснюючи цей акт, суб'єкти проведення тактичної операції повинні проаналізувати передусім доцільність (процесуальну, технічну, технологічну) і реальну можливість реалізації цього тактичного засобу. Крім того, в обов'язковому порядку враховується наявність відповідної мети і тактичного завдання, які можуть бути досягнуті й вирішені лише шляхом здійснення тактичної операції. Після прийняття рішення про проведення операції відбуваються побудова її моделі і створення програми реалізації. До програми має бути включено системний перелік методичних рекомендацій та конкретних дій щодо вибору засобів розв'язання сформульованих тактичних завдань, визначення послідовності їх застосування, з урахуванням часу, місця і початку операції. Поряд з цим до загальної моделі-програми тактичної операції можуть входити моделі дій кожного з її учасників або моделі здійснення тієї чи ін. слідчої дії, що входить до складу тактичної операції. Крім того, програму необхідно розробляти з урахуванням можливостей її належного забезпечення. Йдеться передусім про організаційне забезпечення, де найвагомішими складниками є кадрове та тех-

нічне забезпечення. Це питання вирішується з урахуванням того, наскільки екстреною є тактична операція, задля досягнення якої мети вона проводиться, якими є її масштаб, характер і обсяг майбутньої роботи. Тому в деяких випадках виникає потреба у коригуванні наміченої програми, її уточненні та доповненні, здійсненні необхідних кадрових перестановок, перегляду функцій учасників. Проведення тактичної операції відбувається шляхом здійснення конкретних упорядкованих проявів активної діяльності відповідних суб'єктів, спрямованих на досягнення поставленої мети і розв'язання тактичного завдання. Активність суб'єктів (учасників) операції реалізується передусім шляхом здійснення необхідних процесуальних і непроцесуальних дій та заходів, що входять до структури цієї тактичної операції. При цьому можливе одночасне (паралельне), послідовне і змішане проведення слідчих дій і заходів у межах тактичних операцій. Проведення дій і заходів передбачає їх підготовку, безпосереднє здійснення і фіксацію результатів відповідно до вимог чинного законодавства. Найбільш доцільну послідовність визначає слідчий (прокурор, суддя) виходячи з мети, завдань, ситуації, наявних доказів і ресурсів. Ця послідовність знаходить своє відбиття у структурі моделі конкретної тактичної операції. Оцінка результатів операції передбачає підбиття її підсумків, аналіз досягнутого, де враховуються як успіхи, так і недоліки. На цій підставі приймається рішення про закінчення операції або доведення її до логічного завершення, якщо щось пропущено, не допрацьовано або зроблено

не так. Крім того, складаються необхідні для оформлення виконаної роботи документи (напр., подаються письмові рапорти учасників операції, складаються пояснення, оформлюються висновки спеціалістів) та обмірковуються питання про те, коли, яким чином слід реалізовувати результати операції.

Лит.: Дулов А. В. Тактические операции при расследовании преступлений. Минск, 1979; Комаров И. М. Криминалистические операции досудебного производства в системе методики расследования преступлений. М., 2012; Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації. Х., 2013.

В. М. Шевчук.

ЕХОЛАЛІЯ (від давньогрец. ἤχῳ – луна, повторення і λαλία – розмова) – неконтрольоване, автоматичне повторення чужих слів. Е. спостерігається у неповнолітніх та дорослих у разі деяких психічних захворювань. Явище Е. вивчається в судовій психіатрії та юридичній психології. Прояви Е. необхідно враховувати під час проведення допиту осіб із аномаліями психіки. Е. впливає на процеси формування показань. Див. *Ехопраксія*.

В. Ю. Шенітько.

ЕХОПРÁКСІЯ, ехокінезія (від давньогрец. ἤχῳ – луна, повторення і πραξις – дія) – наслідувальне, автоматичне повторення жестів, поз, рухів та дій ін. людей. Одна із форм Е. – ехололія. Прояви Е. вивчаються у судовій психіатрії та юридичній психології. Е. є різновидом невербальної інформації під час спілкування. Див. *Ехололія*.

В. Ю. Шенітько.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 20-го тому:

В. Ю. Шепітько (голова),
В. А. Журавель (заступник голови),
В. О. Коновалова, В. В. Тіщенко,
В. М. Шевчук, Б. В. Щур

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2018. — 952 с. : іл.

ISBN 978-966-937-250-5

Видання є систематизованим зведенням про поняття, категорії, теорії та вчення криміналістики, судової експертизи та юридичної психології, їх окремі засоби, прийоми, методи та рекомендації. Розглядається теоретико-методологічне підґрунтя наукових концепцій та практика реалізації криміналістичних, психологічних та експертних методів, методик і технологій. Наводяться відомості про наукові та інші видання з криміналістики, судової експертизи та юридичної психології. Надаються довідкові дані про відомих українських та зарубіжних учених.

Розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, співробітників органів кримінальної юстиції, судових експертів, судових психологів, а також усіх, хто цікавиться проблемами криміналістики, судової експертизи та юридичної психології.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-250-5 (т. 20)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2018
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2018
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2018
© Видавництво «Право», 2018